

Sırbistan'ın Gora Politikası

Bajram Hodža*

Özet: *1900 yıllarda Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğuna karşı yürütülen bağımsızlık çatışmalarının ayaklanmalar büyümesi, Osmanlı İmparatorluğun Balkanlardan çekilmesi ile sonuçlanan durum, beraberinde Müslüman halklara karşı sorunları getirmiştir, ister istemez bunlardan Gora bölgesini ve halkını da etkilemiştir. Goralılar üzerinde oynanmaya başlanan oyunlar ve stratejiler bu dönemin ürünü olarak hafızalarda yer almıştır. Neden se bu dönemde atılan temellerde sırasıyla ne şekilde ve hangi aktörler tarafında gerçekleştirildiğini. Zaman geçtikçe Goralıların stratejilerin hedefi olarak bütün bunların altında kalmak zorundaydı. Kral Karadžordže, Tito dönemlerinde, dil, dini, kültürel, sosyo-ekonomik ve nice değrlerinin büyük tahribatlara neden olan konuları işletilmiştir. Bütün bunların en yüksek dereceye götürecek olan 1990 yılında eski Yugoslavyada çıka çekişmeler ve ayrılmalar, Milošević'in elini kolunu güçlendiren olayların Kosova krizin sebepleri ve savaşa götüren uygulamaların nelre olduğunu ve nasıl uygulanmıştır. Dönem itibarıyla zorla Goralıları Milošević'in safına götürülmesi ile kendi halkı kendi Gora halkı uzun vadeler için sorunlu hale getirmiştir. Uluslararası kurumları Kosova'ya gelmesiyle Gora'da olup bitenlerin ne olduğu? Sırp devlet kurumların polis, askeri ve hükümet kurumları Kosova'dan ayrıldıktan sonra, sırp devletinin Gora'da ektiği paralel sistem işleyişi, el altında resmi kurumların tekrar Gora'da aktif hale getirerek, Goralıları kullanarak kendi devlet politikasını nasıl şekillendirmekte ve yürütmekte olduğunu ispatlamaya çalışmaktayız.*

*Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

57 Dağlık ve sınırlar (Kosova, Makedonya ve Arnavutluk) bölgesinde bulunan Gora ve Goralılar, son zamanlarda balkan ülkelerin, ulusların ve politikacıların uğrak yeri olmuştur. Goralılar Bazılarına göre topluluk, bazılarına göre ise halk veya kendi ulusunun bir parçası olduğunu görmek ve kabul etmektedirler. Komünizmin çözülmeye başlamasıyla Balkanlarda milliyetlerin uyanışına ve milliyetçiliğin körüklenmesine neden olmuştur. Bu milliyetçiliği Milošević'in sosyalist hareketi ve ideolojisi Gora bölgesine bir şekilde hakim olmuştur. Bu hareket halkın çoğunluğu için baskının bir neticesidir, küçük bir bölümü için ise sırp stratejinin meyvesi olarak ideolojiktir. Birlik ve beraberliğin babası, Titonun ölümüyle beraber topra defnedilmiştir.

Eski Yugoslavya'da giderek devletler içinde çekişmeler ve problemleri, devletin yıkılması ve yeni devletlerin kurulmasına yol açmıştır. Goralılar kendi devletine sahip olmadıktan sonra, iş itibarıyla ünlü olan aşçılar, börekçiler, bozacılar ve tatlıcılar bütün dağılan devletlerde kendilerini bulmuştur. 1980 yıllarda Kosova krizin çıkışı ve ona takiben olaylarda, Goralılar atmış oldukları doğru adımlardan Kosovalı Arnavutların yanında yer almasıdır. Ama bu doğru adımı sistemin değişmesiyle çok partili sitme geçilmesiyle sanki Goralılar da değişmiştir ve adımı geri atıp, baskı ve sırp uygulamalardan dolayı Milošević yanlısı konumuna getirilmiştir. NATO Yugoslavya harkatı süresince Milošević'in Kosova politikası Goralılarda farklı uyguladığını gösterilmektedir. Arnavut halkına uygulanların Kosova'dan sürmek, Goralıları farklı olarak zoral silahlandırmış. Bu ve buna benzer eylemler ve uygulamalar Gora halkına UNMIK dönemi ve Kosova Cumhuriyeti'nde zarar getirmiş ve getirmektedir.

Her ne kadar Sırp resmi kurumlar Kosova'dan ayrılmıştır, zaman içinde UNMIK yardımıyla sırp paralel sistemini Gora'da tekrar kurup getirmişlerdir. Paralel sistemi kast ederken, sırp siyasetini, sırp yanlısı Goralıların kurduğu siyasi partiler üzerinden yürütmeye başlamıştır. Sıbistan Gora'da önce el altında sırp müfredatını okullarda Goralı öğretmenlerin yardımıyla sokmuştur, öğretmenler iki misli maaş bağlarak hedefine uğlaşmıştır. Aynı uygulamaları giderek Kosova'da sağlık ve güvenlik kurumlarında çalışan Goralılara sırp maaş almalarını sağlamıştır. Bunların üstünü kapatacak kapağı olarak Gora bölgesinde (Vranište) köyünde paralel Gora Belediyesini açmıştır.

Sırbistan'ın Goralılar üzerinde yürüttüğü politikası Goralıları sevdiğinde dolayı gerçekleştiriyor, kendi devlet çıkarları için yürütmektedir. Bu durum Goralıları Kosova Cumhuriyeti'nde ve kendi memleketlerinde, kendi geleceğini zedelemektedir. Birileri belki farkına varmadan bu sırp paralelizme desteğini sunmaktadır, birileri maddi çıkarlarını göz önünde tutarak bu işe soyunmuşlardır. Bir gün Avrupa Birliğinin isteğine dayanarak Sıbistan Kosova'daki paralel sistemden vaz geçemek durumunda kaldıktan sonra, Sıbistan'ı destekleyen ve paralel sisteminin aykta kalmasını çalışan Goralılar yanlış yolda oldukları anladıktan sonra ortada kalacaktır.

Gora

Genel Bilgiler

Şu anki Kosova Cumhuriyeti'nde, bir çok etnik şehrin ve belediyelerin arasında en az etnik gerilimlerin ve problemlerin yaşandığı yer olarak ilk sırada Dragaş Belediyesi yer almaktadır. Kosova'nın en güney bölümünü kapsayan Dragaş Belediyesi iki bölgeden ve farklı etnik halklardan oluşmaktadır: Opolje (Opoja)¹ Arnavutların yaşadığı bölge ve Gora² Goralıların yaşadığı yerdir. Bu iki halk bu bölgelerde uzun zamandır beraber olup aynı kaderi paylaşmışlardır: Dilleri, milliyeti farklı olmalarına rağmen iyi geçinmekte, her iki taraf da diğerinin dilini bilmekteydi. Ama Kosova sorunun çıkmasıyla bu durumu tersine çevirmektedir. Goralılar arnavutçayı Arnavutlar da Gora dilini

¹“Opolje” slav dillerinde ova anlamına gelir, (Opoja) ise Arnavut ça dilinde, bu bölge için kullanılan addır.

²“Gora” yerel dilde ve slav dillerde dağ, dağlık ve ormanlık bölge anlamına gelir.

öğrenmemektedir. Biz bunun milliyetçiliğin getirdiği inatlaşmalardan yarattılan bir durumu göstermektedir.

Her iki etnik grup aynı dine mensuptu, aynı kültürü ve ahlaki paylaşırlardı. Bu belediyede yaşayan her iki halk etnik olarak karışık değildir, bölgelere göre etnik yapısını sürdürüyorlar: yalnızca merkezinde, yani Dragaş Belediyesinin bulunduğu Dragaş'ta etnik olarak her iki halktan insanlar yaşamaktadır, son yıllarda, özellikle 1999 yılındaki savaşın ardından insanlar birbirine karışmaya başlamıştır.

Dragaş yaklaşık 41,000 nüfusa sahiptir; bunların %57.50'sini oluşturan Arnavutlar Opolje bölgesinde 19 köyde yaşamakta, dil olarak da Arnavutçayı kullanmaktadırlar. Nüfusun %42,50'sini oluşturan Goralılar ise Gora bölgesinde 19 köyde yaşamaktadırlar, dil olarak Goranca (Gora dili) ve Boşnakçayı kullanmaktadırlar. Oysa Kosova bağımsızlığını ilan ettikten sonra, 2011 Nisan ayında yapılan ilk nüfus sayımında Dragaş Belediyesinde nüfus sayım sonuçları, resmi olmayan verilere göre, şöyle gerçekleşmiştir; Dragaş Belediyesi 34.000 nüfusa sahip olup, bunun %57'sini Arnavutlar ve %43'ünü de Goralılar³ oluşturmaktadır. Nüfusunun daha fazla olduğu tahmin edilmektedir, çünkü sayım esnasında hem Gora hem de Opolje bölgesindeki insanların çoğu gurbette olduğundan dolayı sayılmadı. Katılmayanların genelde ülke dışında oldukları ve çoğunun Goralılardan oluştuğu belirtilmektedir. Belediyedeki görev dağılımı ve yönetim anlayışı, ekonomik ve sosyal yatırımlar bu istatistik verilerine göre gerçekleştirilmektedir.

Dragaş Belediyesi eski Yugoslavya'nın, şimdiki Kosova Cumhuriyeti'nde en fakir bölgesidir. Ekonomik olarak gelişemediği için, doğal olarak buralarda işsizlik %80'lere kadar çıkmaktadır.⁴ Bu koşullar ailelerin ve gençlerin buralardan gitmesine neden olmaktadır. Eğitimdeki kalitesizliği, alt yapıdaki yetersizlik izlemektedir. Gora bölgesi Makedonya ve Arnavutluk sınırları boyunca uzandığı için de genelde güvenlik sorunlarıyla uğraşmaktadır.

Coğrafi Konumu

Gora coğrafi konumu itibarıyla üç ülkenin sınırlarının birleştiği noktadan başlayarak, genelde dağlık bir bölgeyi oluşturmaktadır. Kosova'nın en güney bölgesini kapsayan Şar dağlarının içinde ve en yüksek tepelerin eteklerinde. Güney tarafı bahsettiğimiz Şar dağları Makedonya sınırını oluşturmaktadır. Gora'nın güneydoğusunda bulunan 2629 metre rakımıyla Vraca Dağı gelmektedir. Vraca tepesinin eteklerinde Radika nehri kaynağından başlayarak Makedonya⁵ sınır boyu uzanarak Güneye doğru Makedonya'nın büyük dağlarından olan Korab dağının tepesinin eteklerine uzanır. Buradan güneybatısına doğru Arnavutluk sınırı boyunca, Galiç dağı ve Restelica nehrini takiben, Kuzey tarafından Opolje bölgesinden Plava nehriyle birleştiği yerden kuzeybatıya doğru 2300 metre yüksekliği ile Koritnik Dağı bulunmaktadır. Kuzey tarafı Opolje bölgesi.⁶ Opoja bölgesinin kuzeydoğusunda Plajnik köyü, Gora köylerinden Radeşa köyü nehri takiben batıya doğru Şainovca (Shajne), Plava nehrinin takiben Arnavut köyü Brezne⁷ bulunmaktadır.

³Jenuzi, Salim, Dragaş Belediye Başkanı, ayrıca (2011 Nüfus sayımı, belediye seçim komisyonu başkanı), Belediye Meclis salonu, Dragaş Belediyesindeki ilk kesin olmayan Nüfus sayımının sonuçları açıklanması, 31.04.2011.

⁴Opštinska Direktiva Dragaša za Internacionalnu Koordinaciju Koorporacije 2001-2013, UNDP, ART GOLD proekat Kosovo and Dragash/š, 13-14 Oktobar, 2010, s. 8.

⁵Čufta, Muharem, *Avrupa Kültürünün Boşnak (Goralı) Gençlerin Din ve Kimlik Algıları Üzerine Etkisi (İtalya Örneği)*, Yüksek lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefi ve Din Bilimleri, Din Psikoloji Bilim Dalı, Bursa, 2010, s. 12.

⁶Maldenović, Radivoje, *Govor Šarplaninske Župe Gora*, SANU, Institut za Srpski Jezik, Srpski Dajalektološki Zbornik XVII, Rasprava i Grada, Beograd: Čigoja Štampa, 2001, s. 35.

⁷Јастребов, Степанович, Иван, *Податци за историју српске цркве*, Београд: Државна штампарија, 1879, s. 93.

Bajram Hodža

Gora'nın kapladığı alan 309,6 km²'dir. Kosova Cumhuriyeti dışında ise Gora, Arnavutluk ve Makedonya'da bulunan topraklarıyla toplam 385, 6 km²'yi kapsamaktadır.⁸

Goralılar, coğrafi bakımdan Gora'yı iki bölgeye göre adlandırır:

59

- i) Aşağı köyler: Dragaş merkezinin civarında, Opolje bölgesine yakın ve sınırdaki yerler: aşağı ve yukarı Rapça ve Krstec, Dragaş (Krakošta), Ljubovišta, Lještane, Kukaljane, Mlike, Vraništa, Orčuša, Dikance, Bačka, aşağı ve yukarı Radeša.
- ii) Yukarı köyler: Restelica, Kruševo, Zlipotok, Globočica ve Brod.

Gora bölgesi kırsal ve şehirleşmeyen bir bölge olarak, köylerinin geneli dağlık ve dere kenarında kurulmuştur. Gora topraklarının %65 – 70'ini meralar oluşturmaktadır. Şar dağları ılımlı dağlık bölgelerle ve tepelerle Balkanların en iyi meralarına sahiptir. Bu yüzden bu topraklarda yaşayan Goralılar genelde hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Yugoslavya'da yaşanan sorunlar ve savaşlar bu insanların süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri pazarlarının yok olmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı, Goralılar bu verimli sakin yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Şimdilerde Gora'da hayvancılıkla uğraşanlar sadece %10'u bulunmaktadır.⁹ Gora bölgesi, tarih boyunca önemli bir yere sahipti. Prizren Vilayeti'ne giden Luma, Polug (Makedonya'nın Tetova (Kalkandelen) ovasından)'dan gelen bütün yolları Gora üzerinde geçmekteydi.

Gora için bir benzetme yapılacaksa, apandis barsağı gibi olduğu söylenebilir; çünkü çevresinde bulunan topraklarının üçte biri kapalı olup, bir tek kuzey bölümüne, Prizren'e açıktır. Dragaş'tan Prizrene gidiş 37 km'dir Gora dışına çıkan yol ve Gora'yı dünyaya bağlayan tek yol budur.

Dragaş'tan çıkarak genelde bütün Gora köylerini geçerek Restelica üzerinden Makedonya'ya giden bir yol mevcuttur. Bununla beraber bu yol Makedonya'nın Yugoslavya'dan ayrılmasıyla sınır kapıları konulup bu kapıların kapanmasından sonra hiç açılmamıştır. Bu yol Gora için çok büyük öneme sahiptir. Gora'nın buna ihtiyacı olmasına rağmen bir türlü açılmamaktadır. Gora'nın kuzeybatı bölümünde Arnavutluk sınırında hiç bir zaman kapı olmadığı halde, son zamanlarda her iki ülkenin girişimleriyle o tarafta sınır kapıları açılmaktadır. Köylerden merkeze giden yollar mevcut olup, bunlar merkezden Prizren'e gitmektedir başka yere zaten gidememektedirler.

Kosova Sorunu ve Gora

II.Dünya savaşı bitmesiyle kurulmaya başlanan komünist ideolojilerden olan birlik ve beraberlik üzerinde inşaa edilmeye başlanmıştır. İdeolojinin başı olan Titon'un yaşadığı müddetçe ayakta ve bir şekilde yürüyordu. Kısacası Tito kurduğu devletin arkasındaydı, arnavut halkının sempatisini Kosova'ya özerklik vermesiyle kazanmıştır¹⁰. Onun ölümüyle kırk sendir inşaa ettiği devleti yıkılacağını, Kosova'da çıkan olaylar bunu göstermekteydi. Kosova'da 1981¹¹ yılında çıkan olaylar belki Yugoslavaya'nın sununu getirecek başlangıç olmuştur. Doğal olarak Gora Kosova'nın bir parçası olduğuna göre, çıkan olaylar Gora ve halkını da etkilemiştir. Herkesin şaşkınlık içinde izlediği bu protesto olayları sonucu ne olacağını belki kestiremiyordu ama devletin üst kademesini oluşturan

⁸Meleqi, Hajriz, **Opoja dhe Gora, (Komuna e Dragashit)**, Vesshtrim Gjeografik, Dragash, 1994, s. 17. Ayrıca bkz. Qafleshi, Muharem, **Opoja dhe Gora nder shekuj**, Prishtina: CIP, 2011, s. 25.

⁹Hodža, Bajram, Opština Dragaş, Teftiş, Tarım, Turizm, Orman ve Kırsal Gelişim Müdürü, 2012 yılın teşvik başvurularının sonuçları ve mevcud olan hayvanların sayıları. (31.03.2012)

¹⁰Marijana, Pajvančić, **Srbija između ustava i ustavnosti, Biblioteka Helsinške Sveske**, Štampa „Zagorac“, Beograd, 2005, s.248-249.

¹¹Myzyri, Hysni, **“Kriza lindore e viteve 70 dhe rreziku i copëtimit të tokave shqiptare”**, Historia e popullit shqiptar: për shkollat e mesme, Prishtinë: Libri Shkollor, 2002, s. 151.

kadroların bunun bilimcinde olup, kendi hedeflerine bir an önce ulaşmak istediler, özellikle Sırlar büyük Sırbistan yaratma isteklerini halklarda milliyetçiliği daha da krüklemiş¹².

Bütün bunların dışında kalmak isteyen Goralılar, kendi gelecekleri için belki en doğru yolunu seçmişlerdir. Çünkü Goralılar Kosova ve diğer cumhuriyetlerde siyasetten uzakta kendi halinde, daha fazla börek, yemek, tatlı ve buna bezeri nasıl satarız diye düşüncenin dışında ilgilenmiyordu. Bu olaylardan sonra Kosova'da her iki (sırp ve arnavut) milliyetçiliğinin daha da belirgin ve her insan tarafında görülecek duruma gelmiştir. Daha önce devlet tarafında uygulanan baskılar ve sistemin getirdiği korku, Goralılarda büyük izler bırakmıştır, Goralılar Arnavutlar kadar cesaretli olmadı, gizlice Arnavutlara desteklerini sunmuşlardır. Yavaş yavaş Kosova sorunu giderek büyümekteydi. Yugoslavya yönetimi bunun üstesinde gitmek ve sornu çözmek için Kosova'da oğlanüstü hali ilan edip Arnavut halka gözdağı vermek için askeriye de olaya dahil edip tankları Kosova şehirlerinde yürütmüştür.¹³ Çıkan tanklar ve ilan edilen oğlanüstü hal, Kosova siyasi statusu, siyasi, eğitim, kültürler, medya ve yaşayan insanların hayatları için yıkıcı hale gelmiştir¹⁴ artık.

Kosova'da giderek sertleşen etnik ilişkiler Sırların siyasi manevralarıyla müslüman halkalara karşı alehinde işlemekteydi. Arnavutları kötülleme, iftira atmaları, Arnavutları zor durumda barakırdı, Goralılar tarafsız¹⁵ olmaya çalışırken Sırlar tarafında Arnavutlarla aynı torba içinde görüyordu böylece Goralıları bir şekilde saf tutmaları neden olmuştur.

Durum diken üstünde iken Yugoslavya yönetimi artık böyle yürümeyeceğini anladıktan sonra öz yönetime geçmeye karar verip çok partili sisteme geçmiştir.¹⁶ Çok partili sisteme geçiş Yugoslavya'da halklar arasında sevinç ve umut uyandırmaktaydı, bu sevinçle Goralılar da umutlanmıştı. Doğal olarak Goralıların çoğu Aliya İzetbegović'in önderliğinde Müslüman kimliğe sahip olan Bosna Hersek'te kurulmuş olan SDA partisini desteklemeye başlamışlardır. Tito'nun Komünist Partisine üye olan, Tito döneminin siyasetinin ve ideolojinin geliştirilmesinde aktif rol alan bazı kişiler Goralı olmasına rağmen Dragaş Belediyesinde ve bazı devlet kurumlarında görev yürütükleri için, halkın eğilimlerini dikkate almayarak, komünizmin devamını temsil eden Sosyalist Sırp Partisi'nin üyesi olmuşlardır.¹⁷

İlk defa halk kendi seçeceği insanlarını, temsilcilerini ve önderlerini görmek istemekteydi, Goralılar daha önce politikayla ilgilenmedikleri için, direkt adaylarını göstermedi. Çünkü o kadar da akademik ve siyaset yapmak için yetişmiş bireyleri yoktu. Gora kitlesini hareket ettirecek düşünürler bulunmamaktaydı. Olanlar da uzun zamandır asimilasyona uğrayan, komünist ve Sosyalist ideolojiye sahip olmuşlardı.

Goralılar ilk seçime SDA partisini desteklemişler bunun dışında genellikle belediye, polis ve devlet kurulmalarında çalışan SPS'li yöneticilerden bu türden baskılar görmekteydiler.¹⁸ Goralıların bulunduğu coğrafik konumu ve ekonomik durumu her an siyasetle uğraşmalarına izin vermemekteydi. Türkiye'ye gerçekleştirilen göçlerde, bilgili ve âlim insanların gidişi neticesinde uzun seneler geçmesine karşın öğretmen ve bazı branşlardan öte hiç bir akademik insan yetiştirilmedi. SDA diğer partiler gibi kendisini Müslüman ve diğer halklar nezdinde tanıtmak için mutlaka Müslüman

¹²Karabeg, Omer, **Duga senka devedesetih**, Program / Most, Radio Slobodna Evropa, 18.11.2012

¹³Jović, Dejan, **Razlozi za Rspad Socijalističke Jugoslavije: Kritika Anliza Postojelih Interpretacija**, u izdanju Radija B92 Časopis sa Kulturu i Društvena Pitanja, Reč, br. 62/8, Jun 2001. s.98.

¹⁴Stavileci, Esat, **Rrënimi i Autonomisë së Kosovës (Uništavanje autonomije Kosova)**, Priština, 1992, str. 43.

¹⁵Halimi, Bedri, **Goranët**, Shoqata Kulturore “Ymer Prizreni” Sharr, Design Hous, 2012, s.101-103.

¹⁶Orlović, Slavisa, **Partijski sistem Srbije**, u: **Partije i Izbori u Srbiji 20 Godina**, Čigoja, Beograd, 2011, s. 287.

¹⁷**Politička Misao**, 28. Tom, Sveučilište u Zagrebu. Fakultet političkih nauka, Yayıncı, Fakultet političkih nauka Zagreb, 1991, s. 89.

¹⁸Ахметовић, Бехедин, **Самостална општина Гора, потврда самосвојности и основа за очување ентитета и идентитета Горанаца – Милован Радовановић, Шар Планина и њене жупе у косовско-метохијској области Јужне Србије, Горанци, Муслимани И Турци У Шарпланинским Жупама Србије: Проблеми Садашњих Услова Живота И Опстанка**, Зборник радова Књига 50, S. MERLIN COMPANY, Ваљево, Београд, 2000, s. 59.

nüfusunun yaşadığı her yerde çalışmak zorundaydı, çünkü yukarıda bahsettiğimiz korkuların giderilmesi ve insanların cesaretlendirilmesi için bu çok önemliydi.¹⁹

61

Sosyalist özyönetimin vazife başında olması, SDA'nın ve diğer partilerin destekleyecileri ve sempatanları için durumun sıkıntılı olacağına habercisiydi. Aynı durum Dragaş Belediyesi ve Gora bölgesi için de geçerliydi. SPS mensubu Goralılar, özellikle polisler, SDA'nın mitingini Gora'da gerçekleştireceği haberi alınca, bunun önünü kesmek, gerçekleştirmemek için hazırlıklara başlamışlardır; açık olarak SDA mensubu olduğunu açıklayan, SDA'nın faaliyetlerinde bulunan miting ve parti aktivitelerine katılan ailelerin evlerine, gece geç saatlerde, herkesin uyuduğu saatlerde, özel kuvvet, polisler ve seçkin askeri birliklerle, ağır araçlarla baskınlar düzenlediler ve evlerinde arama²⁰ yaptılar.

Seçimler gerçekleştirdikten sonra Seçim yerlerinin kapanmasıyla sayılan oylarda SDA partisi Gora genelinde oyların %80'ini almıştır. Oylar merkeze götürülürken seçim yerlerindeki resmi görevliler, sandık başında oy vermek için bulunan insanlara “*her ne kadar Milošević'e oy vermediyseniz de, ister istemez Milošević başkanınız olacaktır*”²¹ diyerek seçimlerin göstermelik olarak yapıldığını, herşeyin uydurulmuş olduğunu söylüyorlardı. Hileli seçimlerin ardından açıklanan seçim sonuçları Goralılar arasında nefret, kin ve iç karışıklıkların çıkmasına neden olmuştur. İlk seçimlerin böyle geçirilmesi demokrasiye geçişe atılan ilk adımda sınıfta kalındığının göstergesiydi. Ne yazık ki SPS parti üyeleri ve kamu kurumlarında görevli olan Goralılar bu dönemde karanlık katkılarını sunacaklardır. Kendi kardeşleriyle kavgalı olan SPS parti yöneticileri ve sempatanı olan Goralılar, bu kini ve nefreti kardeş komşularına da yansıtacaklardır.

Karanlık dönemin başlangıcında, Goralıları yeniden hareketlendiren, tekrar seçim öncesindeki düşüncelerine dönmelerini ve yeniden harekete geçmelerini sağlayan olay nüfus sayımının yapılmasıydı. İlk çok partili seçimlerden sonra, insanların kimliğiyle ilgili olayın gerçekleştirilmesi umut vericiydi. Goralılar diğer Müslümanlar gibi ait oldukları kimliği serbestçe ifade edebilecekleri bir nüfus sayımı beklemekteydi. Çünkü daha önceki sayımlarda mecburi olarak yaratılan Müslüman, Yugoslav mesubu, ulusu ya da tarafsız, ulussuz olduğu yazdırılabiliyordu.²² Sayımda Goralılar daha önce kendilerini isteyerek yazdırdıkları Türk'ün yerine bu sefer kendilerine en yakın ve haklarını savunacak olan bir ulus kimliği olan Boşnak yazdırmak istemekteydi. 1991 yılında yapılan sayımda SANU* ve Milešević yönetimi Goralılar için yeni bir terim (“Goranac”²³) yaratmaktaydı. Biraz geriye bakacak olursak Goralılar kendini Goralı Türk olarak anmaktaydı, daha sonraları da Tito'nun ideolojisine uyararak Yugoslav veya Müslüman olmuştur. Şimdi de Goranac terimi üzerine yüklenilmekteydi. Osmanlı İmparatorluğunun burdan gitmesiyle Goralılar kendini yerel dilde Goranin diye anmakta ve adlandırmaktaydı; bunu Goralı türkülerinde görebiliriz “manesto gorski trndafil”²⁴. Bunu iyi bilen Sırplar, Goralıları bundan uzaklaştırmak için, Goralılara hem yeni bir isim koymuş hem de o ismin yeni anlamını Sırp kültürünü ve dinini çağrıştıracak şekilde üretmiştir. Goranin artık Goranac olmuştur. Sırpların Goralılar için oluşturduğu yeni terimi Sırp çıkarı için uzun vadede ses getirecektir.²⁵ Arnavut gençlerin kaderini paylaşmak isteyen Goralı gençler de JNA'ya gitmemek için

¹⁹Šabotić, Esad, **Bošnjaci (Muslimani) Kosova, Svjetski Kongres Bošnjačko Kosovske Dijaspore**, resmi web sitesindeki yazısı, Nastanak Bošnjačko Kosovskog Parlamentarizma Na Kosovu, <http://www.skbd.org/Parlamentarizam>.

²⁰Murat Muška, **1990-1995 yılında sırp askerlerle Restelica'da yaptıkları baskınlar**, adlı görüşmesi, 17.011.2009. saat 19:50

²¹Hodža, Jusu, **1990 SFRJ'daki ilk çok partili seçimlerin yapılışı**, konulu görüşmesi, Restelica ilk ve orta okul müdürü, 1990 seçimlerinde sandık görevlisi, 18.mart 2012 makam odasında, saat 11:00.

²²Tadić, Božidar, **Etničke zajednice i međuetnički sukobi**, Podgorica: CID, 1999, s. 59.*“SANU” Srpska Akademija Nauka i Umetnost,(Sırp Sanat ve Bilim Akademisi)

²³“Goranac” kelimesi 1990 yıllarda Sırpların Goralılar ile ilgili çıkardıkları yeni terim, Goranac Sırp müslümanı anlamını taşımaktadır, oysa Goralılara bu döneme kadar, kendileri ve kendilerinin dışında Goranin, Gorani ve Goralıya denilirdi.

²⁴ “Mlanesto Gorski trndafilj”, eski Gora şarkısıdır, delil olarak Goralılara Goranin denildiği için kelime anlamı aynen kullanılmış, Goranec olsaydı şarkının adı da farklı denilirdi öğr. Mlanesto Goranski Trndafilj, Ayrıca bkz.dinl. <http://www.youtube.com/watch?v=WHbrk3RXDS4>

²⁵Milanović, Živorad, **Obrazovanje Goranske etničke zajednice na Kosovu i Metohiji od 1918. Godine do danas**, Institut za srpsku kulturu, Priština – Leposavić, Baština, br. 28. 2010, s. 223-230.

gizlenmek ya da Avrupa devletlerine kaçmak²⁶ zorundaydı. Buna karşılık Sırp askeri polisler, evlere baskınlar düzenleyerek arama yapmaktaydı. Evlerde buldukları gençleri alıp direkt askerlik şubelerine, oradan da savaşların olduğu bölgelere göndermekteydiler. “Devleti korumak için her genç askere gitmek zorundadır.”²⁷ parolasıyla yola çıkan Sırp terör estirmekteydi.

Gora bölgesinde dönemin olaylarından birisi de Dragaş Belediyesi'nin kapatılmasıydı. Dragaş Belediyesi iki etnik bölgeden Gora ve Opolje (Arnavut) bölgelerinden oluşmaktaydı, her iki bölgeye bakan Dragaş Belediyesi mevcuttu. Sırp lar kendi çıkarları için Sırbistan hükümetinin aldığı kararlar Gora ve Opolje belediyelerini kurdular²⁸. Bunlar Gora bölgesinde olurken Opolje ve Arnavutların yaşadığı bölgelerde başka uygulama ve baskılar da yaşanmaktaydı. Sırbistan'da sadece sırp kiril alfabesi resmi kurumlarda ve okullarda resmi alfabe olmuştur, latin yazısının resmi kurumlarda, dükkânlarda ve tabelalarda kullanımı yasaklandı ve olanlar kaldırıldı,²⁹ Arnavut öğretmenler okullardan uzaklaştırıldı, polisler, doktorlar, askeriyedeki subayları ve bütün resmi kurumlardaki çalışanları kovuldu³⁰. Aynı uygulamalar Goralı öğretmenlere, SPS partisinin üyesi olmayanlara karşı da uygulandı.³¹

NATO harekatı sonrası Gora'da Yaşanan Değişmeler

1999 yılında NATO'nun Yugoslavya harekâtında Milošević Kosova'yı boşaltmakla ve Arnavutları sürgüne göndermekle yetindi, oysa aynı durumu Goralılar üzerinde farklı şekiller uygulamıştı. silah zoruyla Goralıları silahlandırmıştır, her iki halka iki seçenek sunulmuştur: Arnavutlara, “Ya memleketlerinizi terkeder Arnavutluğ'a gidersiniz, ya ölürsünüz.”; Goralılara “Ya silah alırsınız, ya ölürsünüz”.³² Savaşın bitmesiyle Sırp lar kullanmış oldukları insanları bırakarak askeri konvoylarla Sırbistan'a geçtiler, ama Sırbistan'da evleri olmayan Goralı subaylar, polisler ve yöneticiler Gora'da kaldılar.

Yaptıkları yanlarına kalmadı bu sefer. Gora halkı bu insanları satılmış olarak değerlediriyordu ve bu satılmış insanlardan bütün Gora halkının çıkmaza girdiği bir vahim durum ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletlerin 1244³³ sayılı kararıyla Kosova'ya barış güçleri yerleştirilecektir. Kosova'ya gelmeye başlayan BM barış güçlerinin yanısıra UÇK askerleri de Kosova'ya giriş yapmıştır³⁴. Polissiz ve askersiz kalan Sırp işbirlikçisi Goralı yöneticiler bu sefer kendi canlarını kurtarmak pahasına kendi halkını bırakarak; Şar dağları üzerinden Makedonya'ya kaçarak oradan Sırbistan'a geçmişlerdir.

²⁶ Isamudin Čoko, **Bosna savaşı sırasında JNA'da askerliğini yapmamak için kaçış**, dönemin asker kaçaklarından Oğlu Bećir Čoko'nun görüşmesi, 23.01.2010, saat 18.30

²⁷ Hadžić, Miroslav, **Demokratska Kontrola Vojske I Policije U SR Jugoslaviji**, Futura trend, Beograd, 2001, s. 78-80.

²⁸ Ахметовић, Бехедин, a.g.e., s. 57.

²⁹ Sırbistan Resmi dili kanunu: RS – I/5-1. **Zakon O Službenoj Upotrebi Jezika i Pisama „Službeni glasnik RS”**, br. 45 od 27. VII 1991, 53. od 16. VII 1993, 67 od 30. VIII 1993, 48 od 20. VII 1994.

³⁰ Danas, 54-66. **Brojevi /Sayılar**, Vjesnik, 1994, s. 45.

³¹ Izveštaj/Rapor, Human Rights Watch, Po Naređenju Ratni Zločini na Kosovu, ingilizceden tercume, s engleskog preveli Jasmina Stanić, Tanja Vunjak, Karlo Poljaković i Sđan Starčević, Samizdat B92, Beograd, 2001, s. 27.

³² Major Šemić, 1990 Prizren askeri bölge komutanı,

³³ **BM 1244 sayılı karar.** 1999'da Kosova'ya NATO müdahalesi cereyan etmiş ve bunun ertesinde de 1999'da BM Güvenlik Konseyi toplanarak 1244 sayılı kararı almıştır. 1244 sayılı karar Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün altını çizerek (aynı Kıbrıs'la ilgili 541 ve 550 sayılı kararlarda olduğu gibi), Kosova'da Kosova özerk yönetiminin yetkilerinin ihyasını da temin edecek geçici bir BM yönetimi oluşturulmasını ve yine NATO yönetiminde uluslararası askeri bir gücün Kosova'nın iç ve dış savunmasından sorumlu olmasını karara bağlamıştır.

³⁴ Balsells, Sandra, Mayor Zaragoza, Federico, **Balkan In memorium, Intermón Oxfam Editorial**, Plan B Barcelona Press, 2002, s. 168. *“GIG” Partija Građanska inicijativa Gore - Gora Halk Harekâtı Partisi - Civic Initiative of Gora.

Bajram Hodža

63 Gora'nın jeopolitik konumu nedeniyle bütün komşu devletlerin Gora ve halkı üzerindeki politikaları farklı olmuştur. Sırp 1999 yılında çamur içinde bıraktıkları Goralıları yeniden kendi tarafına çekmek ve istedikleri siyasetini sürdürmek için Gora'ya tekrar el atmışlardır. Kosova'da demokratik bir yapının inşa edileceğini bildikleri için Sırp Goralıları kullanarak orada devlet çıkarlarını maksimum düzeyde temsil etmek için harekete geçtiler. Bölgenin konumu itibarıyla Arnavutların ortasında tekrar Sırp etkisini göstermek istediler ve kendilerini eski işbirlikçi Goralılar üzerinden temsil etme girişiminde bulundular. Bunun için de GIG* partisini kurdular. Partinin faaliyet alanı ise Gora bölgesidir. Bu parti Sırp politikasını ve isteklerini Goralılar üzerinden Kosova parlamentosuna taşıyacaktır.³⁵

Kosova'da bulunan BM, UNMIK ve KFOR güçleri öncelik olarak Kosova'da barışı sağlamak istediler ve azınlıkları da koruma altına aldılar, çünkü savaş sonrası Kosova'da bulunan azınlıklara karşı küçük de olsa bir baskı görülebilirdi. Sıbistan döneminde Arnavutların hareketine katılmayan Goralılara karşı baskı fazlaydı. BM, UNMIK ve KFOR güçleri bunları korumakla ilgilenirken Sırp boş durmadı. UNMIK yönetiminde Goralıları temsilen Kosova parlamentosunda bir kontejan ayrılmıştır, buna karşın Sırlara 10 yer ayrılmıştır.³⁶ Sırp, Goralı milletvekilinin Sırp parlamenterlerle beraber hareket etmesini sağlamak, Sırp milletvekilleriyle ve onların yürüttüğü politikanın arkasında olmak ve beraber hareket etmek için çalıştılar. Öte yanda gerçeklerin izinde sırp politikasını istemeyen Goralılar kendilerini Boşnak kimliği altında Kosova siyasetinde temsil etmek üzere partilerini kurmuşlardır. Kosova kurumlarına entegre olmak ve bu devletin bir parçası olarak buralarda olduklarını göstermek için Kosova siyasi sahnesine çıkmışlardır.³⁷

Sırp; diğer devletlerin gösterdiği çabaların neticesini Kosova'daki parlamento ve yerel seçimlerde görmüşler ve bunun önünü kesmek için kendi stratejilerinde Goralıları Kosova politikasında Sırp partilerin ve Sırp şemsiyesinin altında toplamaya çalışmışlar. Sırp'ların parayla Goralılar üzerinde yaptıkları yatırımın meyvesini seçimlerde karşılık olarak görmek için uğraşmışlar, Goralılar Sırp partilerini desteklemekle Kosovalı Sırp'ların daha fazla milletvekiline sahip olmasına yol açmışlardır. Kosova'da şimdiye kadar uygulanan seçim sisteminde, azınlıklar için ayrılan kontejanın dışında da fazla oy alınması durumunda fazla milletvekilinin çıkarılmasına izin veriyordu.³⁸

Sıbistan'nın Gora'daki Sistemi

Kosova'da Sırp'ların beklenmeyen ve istenmeyen durm gerçekleşikten sonra, 1999 yılından itibaren Kosova yönetimi BM'in kurduğu UNMIK yönetimine devretmek zorunda kalmıştır.³⁹ Herşeyin

³⁵ Orlović, Slaviša, **Kosovo i Metohija – između obećane nezavisnosti i faktičke podele**, Adli makalesi, Časopis Heretikus, 3-4/2007, s.10. Azyrica bak. <http://www.politikolog.com/files/Podela%20Kosova.pdf> (09.04.2012)

³⁶ Uredba UNMIK-a , br.2001/33, **O İzborima Za skupštinu Kosova** 2001, član 4.3. c/a,

³⁷ Šabotić, Esad, a.g.m.

Bošnjačke stranke na Kosovu su:

1. "SDA" -Stranka Demokratske Akcije
2. "BSDAK" -Bošnjačka Stranka Demokratske Akcije Kosova
3. "DRSM/DSB"- Demokratska Reformska Stranka Muslimana-Demokratska stranka Bošnjaka
4. "BSK/NBS"- Bošnjačka Stranka Kosova – Nova Bošnjačka Stranka
5. "SDP" Stranka- Demokratskih Promjena
6. "NDS" -Nova demokratska Stranka
7. "BUK"- Bošnjačka Unija Kosova
8. "USB" -Ujedinjena Stranka Bošnjaka

³⁸ Kosova'da genel seçim kanunları, **Zakon O Opštım Izborima u Republici Kosova**, Zakon br.03/L-073, Član 111. 1. a, 5. jun 2008. Godine,

³⁹ **BM 1244 sayılı karar.** 1999'da Kosova'ya NATO müdahalesi cereyan etmiş ve bunun ertesinde de 1999'da BM Güvenlik Konseyi toplanarak 1244 sayılı kararı almıştır. 1244 sayılı karar Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün altına çizerek (aynı Kıbrıs'la ilgili 541 ve 550 sayılı kararlarda olduğu gibi), Kosova'da Kosova özerk yönetiminin yetkilerinin ihyasını da temin edecek geçici bir BM yönetimi oluşturulmasını ve yine

bittiğini artık sıfırdan başlanacağı izlenimi yaratılmaya çalışırken, yavaş yavaş durum Gora'da terisne dönmeye başlamıştır. Kosova'daki sorunlar ve çatışmalar döneminde, yönetimde bulunan Goralıların yapmış oldukları uygulamalar yüzünden, bütün Goralıları Sırplarla işbirli içinde olduklarını gerekçesiyle Arnavutlar tarafından suçlanmaya başlamıştır⁴⁰. Yapılanlar Goralıların kendi memleketlerinden gitmeleri Avrupa'nın her tarafına özellikle Sibistan'a, bu durum Gora'nın geleceği için uzun vadede zor durumunda kalacağına, böyle durum Goralılar için hem Avrupa'ya gidenler hem de Gorada kalanlar için kültürlerini, sosyo-ekonomik yapılarını, dili ve dini asimilasyonlara neden olmuş ve olacaktır.

1990'lı yıllarda Gora'yı yöneten kadrolar Gora'yı Dragaş Belediyesinden ayrılarak Gora Belediyesini Kurmuşlardır.⁴¹ Bu yöneticiler on senelik yönetimi içinde hem Goralılara karşı hem Arnavut komşularına karşı Milošević'in ideolojisini, polis ve askerlerin yardımıyla Gora'da Terör estiriyordu. Kosova'ya BM ve KFOR güçlerinin gelmesiyle, yönetici Goralılar sırp askeri konvoylarla Sibistana geçmişlerdir, Gora'da zulüm yaptıkları kendi halkını çıkmaza bırakmışlardır.⁴² UNMIK yönetimi BM'den aldığı yetkileri Kosova'da en yüksek organı olarak çalışmaya başlamıştır⁴³. Tarafsız olan bu kurumlar daha fazla azınlıklara önem göstermeye ve onların haklarını güvence altına lacak kanunları ve genelgelerini çıkarmıştır. Sibistan'da Sibistan'a giden Milošević yanlısı Goralılar UNMIK, OSCE (AGİT), KFOR ve diğer uluslararası kurumlarının desteğini alarak, Sibistan'dan Gora'da kalan Goralıları kullanarak Gora'da sırp yanlısı GIG partisini kurmuşlar.

Kurulur kurulmaz partinin Gora ve Goralılar için fitne ve yıkıcı bir durumu yaratacağını açıklı. Kurulan partiyle Sırp bir taşla iki kuşu vurmuştur: gitikleri Kosova'dan, şekillenecek olan Kosova siyasetin içinde kendilerini Goralılar üzerinde göstermek, ikincisi ise bazı Goralıları Arnavutlara yaşmalarını önlemek kendilerine çekmektir. Bu durum Gora için kara bir leke kalacaktır, çünkü artık buralarda Sibistanın gelmesi imkansızlaştı, ama Sırp bir şekilde bu fakir insanlarını kullanarak kendi devlet çıkarlarını uluslar arası arenada elde etmeye çalışır ve elde etmektedir,⁴⁴ çünkü Goralıları belki bunu farkında değiller ama Sırp ekmeğine davranışlarıyla yağa sürmekte. Yeni kurulan Kosova devleti bazı vatandaşların böyle dvaranasına hiç hoşnut değildir de olamaz.

Böylece Sibistan Kosova'da kuzey beölgesinin dışında güneye bölgesinde paralel sistemini kurmuştur. Son zamanlarda bu sistemin bundan böyle yürümeyeceğini, yanlış olduğunu ve hemen kaldırılması gerektiğini AB'den de istekler ve demeçler gelmektedir, Avrupa Parlamentosunun⁴⁵ Sibistan hükümetinden paralel yapıların kapatılması istenmesidir. Çünkü bu sistem hem Kosova'ya hem de bahsettiğimiz bölgede yaşayan Sırp ve Goralılar için iyi değildir, onların yeni Kosova devletinde entegre olmalarını engellenmektedir. Başta bu sistemi kuranlar uluslararası kurumlar da yanlış olduğunu farkederek, sistemi buralardan kaldırmanın ve yok olmanın yollarını aramaktadır.

Gora'daki Paralel sistem eğitmeden başlamıştır, önce eski öğretim kadrolarını kullanarak, tekrar sırp müfredatını, planı ve kitaplarını Gora'daki okullara sokmuştur. Öğretmenlere Sibistandan maaş bağlanarak, böylece Gora'daki öğretmenler iki maaşlı insanlara dönüştürmüştür. Zaman içinde

NATO yönetiminde uluslararası askeri bir gücün Kosova'nın iç ve dış savunmasından sorumlu olmasını karara bağlamıştır.

⁴⁰Хасани, Харун, **Миграција становништва шарпанинске жупе Гора, Горанци, Муслимани и Турци у Шарпанинским Жупама Србије: Проблеми Садашњих Услова Живота И Опстанка**, Зборник радова Књига 50, S. MERLIN COMPANY, Ваљево, Београд, 2000, s. 39-40. Аурџа bkz. Orhan Dragaş, **Goranci nemaју Drugu државу осим Србију**, demeç, RTS 1 tv. Haberler, nedelja, RTS 1 TV, 27. feb 2011, 16:44 -> 18:25 t

⁴¹Ахметовић, Бехадин, **a.g.e.** s.57.

⁴²**Profili zajednica na Kosovu 2010**, İzvestaj/rapor, OSCE, Mison in Kosovo: OSCE, 2010, s.3.

⁴³Uredba UNMIK-a, (UNMIK Genelgesi) br. 1999/1, O Ovlašćenjima Privremene Uprave Na Kosovu, 25. jul 1999. Godine.

⁴⁴**Počeli pregovori o Kosovu**, Kosova'nın Statüsü, ilgili Viyana'da, Sırbistan heyeti ile Kosova heyetlerinin direkt olarak görüşmelerini başlaması, Politika | ponedeljak Izvor: B92 tv, Beta 20.02.2006 | 08:57 -> 23:10, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=02&dd=20&nav_category=11&nav_id=189123, alınma tarihi (30.10.2011)

⁴⁵**EP: Ukinuti paralelne strukture** / AP: Paralel Yapıları Kaldırın, B92 tv, Ana haber, | subota 1.12.2012 | 18:57 -> 20:25

Sırp lar vermiş oldukları maaşları zamlayarak Kosova Milli Eğitim Bakanlığında alı dıkları maaş ların üç mislini geçmiştir.⁴⁶ Goralı Öğretmenler, almış oldukları bu kadar yüksek maaşlara karşılık vermek zorundadır. Önce sırp planı ve müfredatı okullarda okutmak, kültür değerlerini yok etmek, Sırp ları yakın yeni bir toplum yaratmak, gerekirse sırp politikasını destekleyen siyasetin arkasında olmak.

65 Eğitime verdikleri desteklerin ardında gördükleri başarılarını diğer alanlarda da genişletmeye karar almıştır. Sırp lar paralel yapılarını sağ lıkta çalışan Goralılara sırp maaşı bağ lamışlardır. Doktor, hemşire ve teknisyenlere para vererek sırp propagandasını yürütmelerine sağ lamıştır. Doktorların bu yöndeki faaliyetler hastalar üzerinde gereken talimatları uygulamaktır. Emniyet mensubu olan Goralılar da bu sırp stratejisinin ağısına düşmüştür, paralel yapının en etkili olduğu bölge zaten polislerin Sırp lar tarafından yönetilmesi ve bunu kendi devlet çıkarları için kulnamakla, uluslararası alenada birşeyler elde etmek. Gorada olan olayları, adli ve asayiş sorunlarını çözmeye adanmış davranışlar, çözmeyince Goralılar baskı altında olduklarını uluslararası kurumlara göstermek için planlanmış uygulamalardır. Böylelikle Goralılar yaşadıkları yerlerden kalkıp Avrupa'ya yada Sibistan'a göç etmelerine neden olmaktadır.

Sırp lar daha da giderek eski çalışanlara, çalışmadan maaş bağ laması, Kosova kurumlarında çalışmayanlara çocuk ödenekleri, böylelikle insanları Kosova Cumhuriyetinde entegre olmalarına engel olmaktadır. En son olarak Gora Belediyesini paralel olarak Vranişte köyünde kurmaları olmuştur.⁴⁷ Eskiden talimatları Kuzey Mitrovica'dan koordinatörler vastasıyla gerçekleştirmekteydi. Artık öyle bir uygulamaya gerek yoktur, çünkü herşey paralel Gora belediyesinden çıkmaktadır. Gora belediyesi, Sırbista'nın talimatlarını bekleyen Goralılara iletme başlamıştır, Kosova'daki yerel veya merkezi seçimlere çıkıp çıkmayacakları. Sibistan'da yapılacak seçimlerde Gorada organize edilip edilmeyeceği konuları karar vermektedir, Kosova yetkilerinin buna karşı çıkmasına ramen paralelciler devamını OSCE ve diğer uluslararası kurumların desteğiyle gerçekleştirmektedirler. Kısacası Sırp lar kuzeyden sonra güneyde de yanı Gorada paralel sistemini çitirtir çitirtir işletmektedirler. Bütün bunlar Sırp ları ne kadar yarıyorsa da o kadar Goralılara da gelecek için zararlıdır.

Sonuç

Sırp ların şekillendirdiği Kosova politikası bazı kişilerin ve grupların desteğiyle istedikleri düzeye ve yöne gitmektedir. Ne yazık ki Sırp lar Kosova'da ve Gora'da yüz yıllık bir zaman içinde çok şeyi değiştirebilmiştir. Sistemik ideolojilerin, stratejilerin ve baskıların meyvesi Goralılarda görülecek şekilde doksanlı yıllarda belirgin hale gelmiştir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Milošević'in yanında yer alan Goralılar, kendi halkına zarar getirmiş, gelecek ve uzun vadeler için getirecektir. Milošević'in Kosova için beklemediği durum gerçekleşikten sonra. Bazı Goralıların yaptıklarıyla Arnavutlar tarafında suçlanacak, bu ise Goralılar Gora'dan gitmelerine neden olmuştur. Uluslararası kurumların Kosova'da yerleşip bazı çığın azınlık hakları için iyştirecek kanunlar ve düzenlemeler yapmıştır, bu ise Sırp ların Gora'da paralel sistemin kurulmasına yol açmıştır. Kendi devlet plan ve çıkarlarını gariban ve fakir Goralılar üzerinde elde etmektedir. Sırp ların Gora'daki paralel sistemi, Goralıları gerçek Kosova Cumhuriyetten kopmaları, entegre olmamaları ve kendi devletini sevmemelerini yol açmaktadır. Karşılığında üç kuruşluk odenekle kendi halkını satmaktadır.

⁴⁶ **Izveštaj o proceni prava zajednica Treće izdanje**, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju Misija Na Kosovu, OSCE, Prishtina, Jul, 2012. s. 20.

⁴⁷ **Opština Gora**, Kancelarija za Kosovo i Metohiju, Vlada Republike Srbije. / Gora Belediyesi, Sırbistan Hükümeti Kosova Ofisi, resmi web sitesi, belediyenin tanıtımı; <http://www.kim.gov.rs/sr/o-kancelariji/lokalna-samouprava/item/79-opstina-gora>

KAYNAKÇA

- BALSELLS, Sandra, MAYOR Zaragoza, Federico, (2002), "*Balkan In memorium, Intermón Oxfam Editorial*", Barcelona.
- HODŽA, Bajram (2012), "*Opština Dragaš, Teftiș, Tarım, Turizm, Orman ve Kırsal Gelişim Müdürü, 2012 yılın teşvik başvuruların sonuçları ve mevcüd olana hayvanların sayıları*", Dragash.
- ČUFUFA, Muharem (2010), "*Avrupa Kültürünün Boşnak (Goralı) Gençlerin Din ve Kimlik Algıları Üzerine Etkisi (İtalya Örneği)*", (Yüksek lisans Tezi), Bursa.
- HADŽIĆ, Miroslav, (2001), "*Demokratska Kontrola Vojske I Policije U SR Jugoslaviji*", Futura trend, Beograd.
- HALİMİ, Bedri, (2012), "*Goranët*", Design Hous, Sharr.
- JOVIĆ, Dejan, (2001), "*Razlozi za Raspad Socijalističke Jugoslavije: Kritika Anliza Postojejih Interpretacija*", Radio b92, Beograd.
- MALDENOVĆ, Radivoje (2001), "*Govor Šarplaninske Župe Gora, SANU, Institut za Srpski Jezik, Srpski Dajalektološki Zbornik XIVII, Rasprava i Građa*", Čigoja Štampa, Beograd.
- MARIJANA, Pajvančić, (2005), "*Srbija između ustava i ustavnosti*", Zagorac, Beograd.
- MELEQI, Hajriz (1994), "*Opoja dhe Gora*", (Komuna e Dragashit) Vesshtrim Gjeografik, Dragash.
- MILANOVIĆ, Živorad (2010), "*Baština, Obrazovanje Goranske etničke zajednice na Kosovu i Metohiji od 1918. Godine do danas*", Institut za srpsku kulturu Priština, Leposavić.
- MYZYRI, Hysni (2002), "*Kriza lindore e viteve 70 dhe rreziku i copëtimit të tokave shqiptare, Historia e popullit shqiptar: për shkollat e mesme*", Libri Shkollor, Prishtinë.
- ORLOVIĆ, Slaviša, (2007), "*Kosovo i Metohija – između obećane nezavisnosti i faktičke podele*", Časopis Heretikus, Beograd.
- ORLOVIĆ, Slaviša, (2011), "*Partijski sistem Srbije, u: Partije i Izbori u Srbiji 20 Godina*", Čigoja, Beograd.
- OSCE, Mison in Kosovo, (2010), "*Profili zajednica na Kosovu 2010*", rapor, Prishtina.
- OSCE, Mison in Kosovo, (2012), "*Izveštaj o proceni prava zajednica Treće izdanje*", rapor, Prishtina
- STAVILECI, Esat, (1992), "*Rrënimet i Autonomisë së Kosovës (Unistavanje autonomije Kosova)*", Priština.
- UNDP, ART GOLD, (2010), "*Opštinska Direktiva Dragaša za Internacionalnu Koordinaciju Koorporacije 2001-2013*", Prishtina.
- TADIĆ, Božidar, (1999), "*Etničke zajednice i međuetnički sukobi*", CID, Podgorica.
- АХМЕТОВИЋ, Бегадин (2000), "*Самостална општина Гора, потврда самосвојности и основа за очување ентитета и идентитета Горанаца, Горанци, Муслимани И Турци У Шарпланинским Жупама Србије: Проблеми Садашњих Уклова Живота И Опстанка*", Зборник радова Књига 50, S. Merlin Company, Ваљево, Београд.
- ХАСАНИ, Харун (2000), "*Миграција становништва шарпланинске жупе Гора, Горанци, Муслимани И Турци У Шарпланинским Жупама Србије: Проблеми Садашњих Уклова Живота И Опстанка*", Зборник радова Књига 50, S. MERLIN COMPANY, Ваљево, Београд.
- СТЕПАНОВИЧ, Иван Јастребов (1879) "*Податци за историју српске цркве*", Државна штампарија, Београд.
- http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=02&dd=20&nav_category=11&nav_id=189123,
- <http://www.skbd.org/Parlamentarizam>.
- <http://www.youtube.com/watch?v=WHbrk3RXDS4>